

(14)

گفتوگویی کی ژیرانه

حیکمت و فلهسهفه و مه بهست له قه ووامه ی پیاو چیه؟

به پیزان!

له م به شه دا ده چینه خزمهت یه کیکی دیکه له و ده قانه ی قورپان و سوننهت که دوزمنانی ئیسلام دهیکه نه مایه ی ره خنه گرتن له ئیسلام و مسولمانان، ده یانه وی له و ریگه یه وه تانه له ئیسلام و له قورپان بدهن، شه ویش شه و ئایه ته موباره که یه که خوی بهرز و مهزن ده فهرمووی:

﴿الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ﴾ (٣٤) النساء، پیاوان سه ره پهرشتیارن به سه ر ئافره تانه وه، جا ده لئین: له سه رده میکی وه کو ئیستا که ئافره تان زۆربه یان بروانامه یان هه یه و توانای به ریوه بردن یان هه یه، وه زیغه یان هه یه، بۆچی شه و سه ره پهرشتیاریه به پیاوان بدری؟ له بهرچی ئافره تان سه ره پهرشتیاری یه که م نه بن له ماله وه؟ ئایا ئافرهت شایسته ی شه و سه ره پهرشتیارییه نییه؟ ئایا شه مه سته م نییه له ئافرهت؟ ئایا شه مه هیئانه خواریی پیگه ی ئافرهت نییه؟

ئیمه ده مانه وی له م به شه دا وه لامی هه موو شه و پرسیارانه بدهینه وه، به تیگه یشتنیکی راست و دروست پوونی بکهینه وه، بۆچی شه م بهر پرسیاریتییه ی داوه به پیاو، نه یداوه به ئافرهت؟ به دلنیا ییه وه حیکمهت و فلهسهفه ی زۆری تیدایه دروستکردن و فهرمان کردن هه ر بۆ خویه، وه که ده فهرمووی:

﴿أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ﴾ (٥٤) الأعراف.

دیاره شه و خویه ی که مرۆقی دروست کردوه به نییر و مییه وه هه ر شه و شایسته ی شه وه یه بهرنامه و پرۆگرام بۆ مرۆف دابن، خوا خوی هه کیمه، زانا و دانایه، به و په ری وردی و شایسته ییه وه کاره کانی به سه ر دروستکراوه کانی دابهش کردوه.

به پیزان!

(قه ووامه) مانای زال کردن ی پیاو نییه به سه ر ئافرهت، به ئاره زووی خوی هه لسوکه وتی له گه ل بکات و وه که دیل و که نیزه و خزمه تکار مامه له ی له گه لدا بکات، به پیچه وانه وه وشه ی (قوامه) له زمانی عه ره بیدا چهند مانایه کی هه یه:

1- (إبن المنظور) دهلی: {به مانای (قیام) هه‌ل‌سان دیت، هه‌ل‌سان به پارێزگاری کردنی چاکسازی کردن و چاک کردن} که‌واته: که‌خوای په‌روه‌ردگار ده‌فه‌رمووی: ﴿الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ﴾ (٣٤) واته: پیاوه‌که هه‌ل‌سی به پارێزگاری کردن و چاک‌کردن و چاکسازی کردنی نیو مال و خێزانه‌که‌ی.

2- هه‌ندی له‌ شاره‌زایانی زمان گوتوویانه به مانای (العدل) دی، داد‌گه‌ری نواندن، که‌واته: پیاوان ده‌بی داد‌گه‌ری به‌رپا بکه‌ن له‌ ئاست خێزانه‌کانیان، دایکانییان، خوش‌کانیان، کچه‌کانیان، هه‌رگیز نابێ کۆره‌که‌ی فه‌زل بداته سه‌ر کچه‌که‌ی، به‌ل‌کو ده‌بی داد‌گه‌ر بی، ته‌مه‌ یه‌کی‌که‌ له‌ ماناکانی (قه‌ووامه‌).

3- (جوهری) ده‌لی: {قه‌ووامه‌ به‌و که‌سه‌ ده‌گوتری که‌ کاروباری قه‌ومه‌که‌ی خۆی هه‌ل‌ده‌سوڕینی، به‌رپرسیاریتییان له‌ته‌ستۆ ده‌گری، واته: پیاوه‌کان‌خوای په‌روه‌ردگار ته‌کلیفی لی کردوون به‌ هه‌ل‌سوڕاندنی کاروباری خێزانه‌کانیان و دابین‌کردنی پێداویستیه‌کانیان وه‌ک نه‌فه‌قه‌ و به‌رگ و پۆشاک دابین کردن، له‌گه‌ل‌ خواردن و خواردنه‌و ه‌و شوینی نیشته‌جی بوون و دابین کردنی ته‌من و ته‌مان}.

که‌واته: پیاو له‌سه‌ریه‌تی به‌گوێه‌ی توانای خۆی خواردن و خواردنه‌وه‌ و به‌رگ و پۆشاک و مه‌سکه‌ن و هۆکاره‌کانی ته‌من و ته‌مان بو‌ خێزان و منداله‌کانی دابین بکات، لی‌ره‌ ده‌گه‌ینه‌ ته‌و ته‌نجامه‌ی که‌ (قه‌ووامه‌) ته‌کلیفه‌، واته‌ پێ سپاردنه‌، ته‌شریف نییه‌، واته: پێزیکی زیاتر نییه‌، بلێی خوا ته‌و پێزه‌ی له‌ پیاوه‌ ناوه‌ و له‌ ئافره‌تی نه‌ناوه‌، سه‌یری کۆمه‌لگای رۆژئاوا بکه‌ین ده‌بینین پیاو به‌ته‌نها ته‌و ته‌رکه‌ هه‌ل‌ناگری، به‌ل‌کو ئافره‌ت به‌هه‌موو شیوه‌یه‌ک له‌ کاروباری ده‌ره‌وه‌دا له‌گه‌لی هاوکاره‌، به‌هه‌مان شیوه‌ی پیاوه‌که‌ پاره‌ په‌یدا ده‌کات، جاری وایه‌ دوو شه‌فت کار ده‌کات، ته‌و ئافره‌ته‌ کاتی ده‌گه‌رپه‌ته‌وه‌ ماله‌وه‌ به‌و په‌ری هیلاکی و ماندوویتی ده‌گه‌رپه‌ته‌وه‌، ئینجا ته‌رکی مال و مندالیشی له‌سه‌ره‌، به‌لی ئیسلام رپه‌گه‌ی به‌وه‌ نه‌گرتوه‌ که‌ ئافره‌ت کار بکات به‌مه‌رجێک کارێک له‌گه‌ل‌ سروشت و خواپسکی‌دا بپه‌ته‌وه‌، به‌لام ده‌بی ته‌وه‌ش بزانی ئیسلام ته‌و کارکردنه‌ی له‌سه‌ر پێویست نه‌کردوه‌، به‌ پێچه‌وانه‌ی پیاو، پیاو له‌سه‌ری واجب و پێویسته‌ کار بکات و خێزانه‌که‌ی و منداله‌که‌ی به‌خێو بکات.

ئایا حیکمه‌ت چیه‌‌ خوای په‌روه‌ردگار ته‌و کاره‌ی به‌ پیاو پاسپاردوه‌ و به‌ ئافره‌تی پانه‌سپاردوه‌؟

یه‌که‌م:

له بهر ئه وهى سروشت و خوارسكى پياو شايسته تر و گونجاو تره بو پيدا كردن و نه فقهه و نه من و نه مان و خوراك و بهرگ و پوشاك، تهبهه ئه وهى دهيلين به شيويه كى گشتيه، تهگينا زور ئافرهتى ليها تو و زيرهك هيه، به پيچه وانه وه زور پياو هيه ته نيا به ناو پياوه، واته: ته نيا نيتره به لام مه رج نيه پياو بى، خواى پهروه ردگار نه يفهرمووه (الذكر قوامون على النساء) بهلكو فهرموويه تى (الرجال قوامون على النساء) نه يفهرمووه: نيتره كان قه ووامه يان هيه به سهر ئافره تانه وه، بهلكو فهرموويه تى: پياوان قه ووامه يان هيه به سهر ئافره تانه وه!! هه موو پياويك نيتره، به لام هه موو نيترىك پياو نيه.

به لام به شيويه كى گشتى ئه و كار و بهر پرسياريتيه به پياوان سپي دراوه، ئافره تان ئه و بهر پرسياريتيه يان له سهر شان نيه، ده بى ئه وه ش بزاني كه زانايانى شه رعان گوتويانه: ههر پياويك ئه م بهر پرسياريتيه ي پى هه لئه گيرا ئه و قه ووامه كى له ده ست ددها، ئه مه ياسايه كى جيهانيه ئه وهى (ئينفاق) مه سرف ده كات، مافى (ئيشراف) سه ره رشتى كردنى ده بى، به لام له رورثاوا كه ده لين ئيمه يه كسانين ئه و كاته به ناچارى ئافره تان جگه له ئهركى ماله وه بهر پرسياريتى دهره وشيان له سهره، كاتى ده چن بو چيشتخانه يه ك و نانيك ده خون هه ريه كه يان پاره ي خوى ددهات! ته گهر بچن بو سه فهريك ده بى هه ريه كه يان بوخوى پاره ي پليتى ته ياره كه ي بدات، به راستى سروشت و خوارسك و فيتريه تى ئافره ت بهرگه ي ئه و ماندويتيه ي كارى دهره وه ناگرى، ههر كاتيك ئافره تان له سروشتى خويان لاياندا ئه و ئه و لادانه كاريگه رى له سهر سروشت و مييينه بوونيان دروست ده كات.

دووه م:

حيكه مه تى دووه م هيه، هه موو كومه ليك، هه موو ولايتيك، هه موو گروپيك، هه موو حيزيك، ده بى كه سيك براگه و ره و سه روك بى، خيزانيش پويستى به سه ره رشتيار و سه روكيك هيه دياره ئه و سه ره رشتياريه به پياو سپي دراوه، وهك باسيمان كرد ئه مه له بهر ئه وه نيه ريژ له پياو گيرابى، بهلكو ده توانين بليين: ريژيكه له ئافره ت گيراوه به وهى بهر پرسياريتيه كى له سهر شان كه م بوته وه، بهر پرسياريتيه ك كه توشى ماندويتى و مه سرف و پاره پيدا كردنى ده كات.

ئه مه له گه ل ئه وهى كه هيچ له ليها تو بى ئافره ت كه م ناكاته وه، ئافره ت هيه نهك خيزان، وولات به ريوه ده بات، ئه مه ي ئيمه باسى ده كه ين له روانگه ي شه رعه وه باسى هيله گشتيه كانى مه سه له كه يه، به شيويه كى گشتى باسى ده كه ين، به ريژان! ئه مه هيچ بي ريژه ك نيه به ئافره ت، ده ي خو پياو ئه و په ره كه ي مانگيك ناتوانى بهرگه ي به خيوكردنى مندا ل بگرى، ئايا ئه م نه توانينه بي ريژه به بو پياو؟ به دلنيا ييه وه نه خير، كه واته: مافى سه ره رشتي كردن و مه سرف و به خيوكردن كه به شيويه كى گشتى به

پیاو دراوه و ئافرهت که متر ئه و توانایه ی ههیه و ناتوانی بهرگه ی کاره سهخته کانی دهره وه بگری هیچ بیریزیه کی تیدانیه، بهشیوهیه کی گشتی ههریه که یان ئه و کاره ی پیان سپی دراوه زیاتر تیدا سهرکه و توون.

خوشکینک دهیگیرایه وه که سهربهستی زۆرم له لایه ن دایک و باوکه وه پی دراوه، به و هویه وه دوکانیکم بوخۆم داناوه، به لām ههر کاتیک شه و دادیت ترسی زۆرم لی دهنیشی گه نجیک خوی بکات به دوکانه که و شتیک به کار بهیننی له خو بچم و زهره ریکم لی بدات، به لām به پیچه وانه وه سهیر بکه ن پیاو ههیه تا دوانزه و یه کی شه و له دهره وه یه، ههیه تا به یانی چاودیر و ئیشکگر و پاسه وانه هیچ ترسیکیشی نییه، ههرگیز خوارسکی پیاو نابی به هی ئافرهت و هی ئافرهتیش نابی به هی پیاو! ههریه که یان تایبه تمهندی خوی ههیه و ئه و تایبه تمهندی هه ی ههر یه کیکیان بیریزیکردن نیه به وه ی تریان.

خوینه رانی ئازیز!

ئه گهر به وردتر سهیری ئه و ئایه ته بکه ین که دل نه خو شان و عه قل نه خو شان ده یکه نه قسه و به هانه یه ک بو تانه دان له ئیسلام، خوای پهروه ردگار له کو ی ئایه ته که وای فه رموه: ﴿الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ﴾ (النساء، تو یژده وانی قور ئان به چه ند شیوازیک لیکیان داوه ته وه:

شیخ شه عراوی ره حه ته ی خوای لیبی ده لی: {بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ} واته: به هو ی ئه وه ی هه ندیکتان فه زلتان دراوه به سه ر هه ندیکتان، ئه وه تا ئیمه چه نده ها ئافرهت ده بینین پله و پۆستی زۆر گهره ی ههیه، له به رامبه ردا پیاو ههیه کاری قورس ده کات، زبل و خاشاک کو ده کاته وه، له پرووی فه زله وه ده بینین ئافره ته که فه زلی دراوه به سه ر پیاوه که وه.

به ریزان هیچ گومانی تیدا نییه ههریه که له و سروشتانه ی به پیاو و ئافرهت دراوه گونجاوه له گه ل کاره کانی خویان، ئه و لیزانیه ی له ئافرهت ههیه بو به رپوه بردنی ئه رکی ناو مال و منداله کانی ههرگیز پیاو ئه و لیها تویه ی نییه، ئافره تی وا ههیه پینج مندالی ههیه، به یانیان ههر پینجیان ئاماده ده کات بو قوتا بخانه، ههریه که یان داوا کاریه کی ههیه، ههریه که یان ئه رکیکی جیاوازی ههیه، ههریه که یان حه زی له خواردنی که، که چی سهیر ده کهیت ئه و ئافره ته به و په ری لیها تویی و زیره کییه وه کاره کانی رای ی ده کات، ئایا ئه وه فه زل و گهره یی نیه بو ئافرهت؟

لهو لاوه مهسهلهی سهرپهرشتی کردن، شتیکی فیتپی و سروشتیه، شهوانهی که رهخنه له ئیسلام دهگرن لهو بارهوه، دهی با سهیری ولاتانی پوژتاوا بکهن، با سهیری شهو ولاتانه بکهن که سیاسهتی شیوعیانه پیاده دهکهن، چهند لهو ولاتانه ئافرهت سهروکه تیپاندا؟ زور کم به پهنجهی دهست دهژمیردری، دهی شهگر لهو بارهوه رهخنه له ئیسلام دهگرن با بهخویان ئافرهت دابنپن وهك سهروکی ولات.

بهسهرهات:

پاریزهههیکهی فهرههسی ئافرهت بهناوی (کریستین) هاته ولاتانی پوژههلاتی ناوهپراست وهك شارهکانی بهیروت و دیمهشق و بهغدا و چهند ناچهیهکی تر، دواي شهوهی گهپایهوه پاریس لییان پرسی چ شتیك سهرنجی راکیشای له جیهانی ئیسلامی؟

گوتهی: من ماوهی ههوت ههفته که لهوی بووم کومهلیك ههقیقهتم بو دهركهوت بهکومهلیك عهلالاگی پڕ له رزق و پوزی بو ماللهوه، به خوشهویستی و دلخوشیهوه، کاری سهههکی ئافرهت لهم ولاتانه بریتیه له بهخیوکردن و پهروهده کردنی منداڵ و نهوهی داهاتوه، شهمه سهههپای شهوهی پیاو هههموو هوکارهکانی ژیان و شهمن و شهمان بهگویرهی توانا بو خیزانهکهی دابن دهکات، بهلام ئیمه له ولاتانی خویمان که داواي یهکسانیمان کرد شهمه زور ماندوی کردوین، بهشیوهیهك ئیمه پیشبرکی لهگهلا پیاو دهکهین هاتووینهته مهیدانی کار کردن، زوربهمان پوژانه (8) سهعات کار دهکهین که دهگهپینهوه ماللهوه توانا و سهلیقهی هیچ شتیکمان نامین، بهشیوهیهك وا نازانن میینهین و شهمهمان لههیر کردووه.

بهپیزان!

خواي پهروهردگار فهرموویهتی: ﴿وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُفَكِّرُونَ﴾ (٢١) الروم.

له نیشانهو بهلگهکانی خواي پهروهردگار شهوهیه که لهخوتان خیزانهکانتانی بو دروست کردوون، بو شهوهی ببیته سوکنایی، وه رهحهت و سوژ و خوشهویستی لهنیوانتان بهرپا کردووه، بهدلنیاپیهوه لهمهشدا ئایهت و نیشانه و بهلگهی زور ههن.

پهیههندی نیوان ژن و پیاو پهیههندیکی تهواوکهیری و تهکامولیه نهك پیشبرکی و مونافهسهکردنی یهکتر، ههردووکیان یهکتر تهواو دهکهن دهبن به ئارامی و سهکینهت بو یهکتر، ژیانیکی ئارام بو یهکتر

دابين دهكهن، ههر له يه كه م ساتي ماره برين و ده ستپيكي ژيانى هاوسه رى خواى پروهردگار ئه مه يان بو
دابين دهكات.

به سه رها ت:

له ولا تى به ريتانيا ئافره تي ك ته لاق درابوو يه ك تاقه كورى هه بوو به ناوى (ماينس جاكسون) ئه و ئافره ته
له بهر هه ژارى و نه دارى برپايدا تاقه كوره كهى خوى بفروشى له بهر ئه وهى پيى به خيونه ده كرا، تواناى
كار كردنى نه مابوو، كوره كهى خوى فروشت به (100) جونه يهى دا، ليسان پرسى بوچى جگهر
كو شه كهى خوت فروشت؟ گوتى: ناتوانم نه فه قهى بكه م و مه سه رفى لى بكه م!!

له كو تايدا ده ليم: به راستى ئيسلام ئاينيكه ره چاوى هه ريه ك له مرؤقه كانى كردوو، به شيوه يه ك له گه ل
ده روونى هه ريه كه يان بگونجى، خواى پروهردگار ئه و شه ريعه تهى به جو ري ك دانا وه هه موو كه سيك بتوانى
خوى تيدا ببيني ته وه و ئه رك و مافه كان پر به پي ستى خوى لى وه رگرى، خواى پروهردگار پيويستى به
جياوازى كردن نيبه له نيوان دروستكرا وه كانى، كارى هه ريه كيكيان ريزه بوخويان، كه سيك به ئينساف
بى خاوه ن دلتيكى ساغ بى، زور باش له مه حالى ده بى و جوانتر تى ده گات.